

ІНСТИТУТ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4116>

МАЛИНОШЕВСЬКА

Альона Василівна

кандидат педагогічних наук,
заступник директора
з наукової роботи Інституту
обдарованої дитини
Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Анотація. Інститут обдарованої дитини НАПН України — єдина в Україні наукова установа, яка здійснює дослідження феномену обдарованості, розробляє методичне забезпечення діагностики та розвитку обдарованості, створює програми й методики розвитку обдарованої особистості на різних вікових етапах, розробляє теоретико-методичні засади спеціалізованої освіти наукового спрямування. Відповідно до вимог сучасності Інститут виконує наукову, освітню, соціальну, економічну й культурну ролі. Наукова роль проявляється через здійснення фундаментальних і прикладних наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології зокрема, щодо виявлення, розвитку й підтримки обдарованих дітей і молоді. Освітня роль реалізується через створення теоретико-методичного забезпечення освітньої діяльності з обдарованими дітьми, підготовку навчально-методичного інструментарію для реалізації державної освітньої політики щодо впровадження спеціалізованої освіти наукового спрямування, а також формування готовності вчителів закладів загальної середньої і позашкільної освіти до роботи з обдарованими учнями. Соціальна роль полягає у формуванні позитивної думки суспільства щодо важливості й необхідності педагогічної науки, зокрема, потреби в наукових дослідженнях з проблем обдарованості, організації особливого освітнього простору для розвитку обдарованої дитини. Економічна роль здійснюється через формування економічної грамотності в обдарованих учнів. Культурологічна роль провадиться шляхом здійснення педагогічного просвітництва громадськості щодо актуальних питань розвитку обдарованої особистості, успішної реалізації її потенціалу.

Інститут є членом робочої групи Європейської федерації академій наук (ALLEA), Всесвітньої ради для обдарованих і талановитих дітей (WCGTC) та Європейської ради з питань високих здібностей.

Ключові слова: Інститут обдарованої дитини НАПН України; обдарованість; діагностика обдарованості; здібності.

Інститут обдарованої дитини Національної академії педагогічних наук України (далі — Інститут) створено згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2007 р. № 635-р. (Кабінет Міністрів України, 2007). У різні роки Інститут очолювали С.О. Макаренко (2007–2008 рр.), В.В. Камишин (2008–2017 рр.), М.С. Гальченко (2017 р. і дотепер).

Мета статті — розкрити особливості діяльності Інституту обдарованої дитини НАПН України та ознайомити з основними здобутками, які сприяють ефективному розвитку обдарованості дітей / учнів / молоді.

Інститут вбачає свою місію в дослідженні проблем обдарованості та розробленні науково-методичних засад ідентифікації обдарованості, розвитку й освіти обдарованої особистості та впровадження отриманих результатів в освітню практику.

Основними завданнями Інституту є:

- дослідження феномену обдарованості та розроблення програм і технологій розвитку обдарованої особистості на різних вікових етапах у системі безперервної (дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої) освіти;
- здійснення фундаментальних і прикладних наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології щодо виявлення, розвитку та підтримки обдарованих дітей і молоді;
- здійснення експериментальної діяльності, організація та координація роботи експериментальних закладів освіти;
- розроблення методичного забезпечення діагностики та розвитку обдарованості, реалізація проєктів і програм фізичного, психічного, соціального, духовного та інтелектуального розвитку обдарованих дітей, їх правового та соціального захисту;
- впровадження наукових розробок, спрямованих на розв'язання актуальних проблем освіти обдарованих дітей і молоді;
- інтеграція в міжнародний освітній та інформаційний простір із питань роботи з обдарованими особистостями;
- провадження видавничої діяльності;
- заснування (співзаснування) в установленому порядку наукових видань; освітніх і наукових електронних ресурсів і баз даних;
- здійснення незалежної наукової експертизи проєктів прогностичних документів (концепцій, стратегій тощо), освітніх інновацій і навчальної літератури, а також проведення наукової експертизи проєктів законів, державних актів і програм із питань обдарованості дітей і молоді;
- розроблення наукових основ розвитку освіти з урахуванням науково-технічного та соціально-економічного прогресу суспільства, національно-культурних традицій, а також світових тенденцій розвитку та досвіду зарубіжних країн із питань роботи з обдарованими дітьми;
- здійснення підготовки та атестації здобувачів вищої освіти, зокрема кваліфікаційних рівнів магістра, доктора філософії, доктора наук, а також надання інших освітніх послуг;
- розроблення науково-методичного забезпечення реалізації стандарту спеціалізованої освіти наукового спрямування;
- сприяння розвитку та збереженню наукової інфраструктури;
- скликання наукових методологічних і практичних семінарів, конгресів, конференцій і нарад, зокрема міжнародних, для обговорення наукових

проблем і питань координації науково-дослідницької роботи з питань виявлення, розвитку та підтримки обдарованих дітей і молоді;

- сприяння розвитку мережі інституцій і організацій щодо роботи з обдарованою молоддю.

У 2021 р. Інститут обдарованої дитини НАПН України відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Порядку проведення державної атестації наукових установ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 р. № 540, пройшов державну атестацію, за результатами якої Інститут зараховано до I кваліфікаційної групи (наказ Міністерства освіти і науки України «Про результати державної атестації наукових установ» від 2 червня 2021 р. № 615).

Вчені Інституту виконали 33 наукових дослідження, з них 4 фундаментальних і 24 прикладних. У процесі реалізації фундаментальних і прикладних наукових досліджень отримано низку важливих теоретичних і практичних результатів, які не мають аналогів в Україні, зокрема:

- визначено методологічні принципи формування творчої особистості в контексті розвитку сучасного суспільства. Розроблено рекомендації щодо методів формування та розвитку обдарованої особистості (Кремень та ін., 2020а);
- узагальнено дидактичні засади організації освітнього процесу у наукових ліцеях (Волощук та ін., 2021а);
- визначено теоретичні засади розроблення та реалізації освітніх програм для обдарованих дітей (Поліхун та ін., 2021b);
- розроблено методологію та інструментарій виявлення інтелектуально обдарованих старшокласників, схильних до дослідницької діяльності (Бельська, 2018);
- розроблено методи інтелектуального розвитку учнів в освітньому процесі закладів спеціалізованої освіти наукового спрямування (Волощук та ін., 2021b);
- розроблено модель STEM-середовища освітнього закладу спеціалізованої освіти наукового спрямування (Поліхун та ін., 2019);
- розроблено модель соціально-психологічної адаптації обдарованих учнів в інформаційно-освітньому середовищі закладів загальної середньої освіти (Андросович та ін., 2021b);
- розроблено профорієнтаційно-діагностичну тестову систему «Інтереси та здібності» (Бельська та ін., 2020);
- розроблено модель діагностики когнітивних та особистісних чинників самовизначення щодо

майбутньої професії обдарованих учнів ліцею, яка охоплює вивчення мотиваційної сфери особистості та структури задатків і здібностей (Бельська та ін., 2021a);

- створено **онлайн-систему** діагностики обдарованості та професійного самовизначення особистості;

- розроблено та впроваджено програму підвищення рівня соціально-психологічної адаптованості обдарованих учнів закладів загальної середньої освіти (Андросович та ін., 2021a);

- створено проект освітньої програми та дидактичні матеріали для закладів спеціалізованої освіти наукового спрямування (Поліхун та ін., 2021a; Поліхун та ін., 2021d; Поліхун та ін., 2021c).

В Інституті проведено 31 експеримент, з них: на всеукраїнському рівні — 5; на рівні наукової установи НАПН України — 18; за угодою із закладом освіти — 8. За цей період Інститутом укладено 400 договорів про співробітництво щодо проведення психолого-педагогічних експериментів із закладами загальної середньої та позашкільної освіти України.

У процесі експериментальної роботи здійснено апробацію діагностичного інструментарію виявлення обдарованості та рівнів її розвитку, системи профорієнтаційних діагностичних методик, моделі STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів, системи соціально-психологічної адаптації обдарованих учнів в інформаційно-освітньому середовищі закладів загальної середньої освіти; моніторинг розвитку обдарованої особистості за програмами та методиками, що розроблені вченими Інституту.

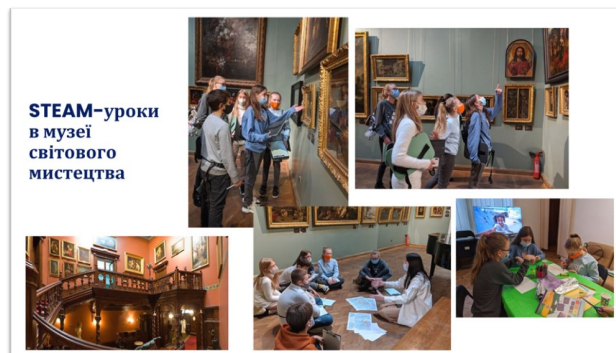
Відповідно до Програми спільної діяльності Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України на 2017-2020 роки (Кремень та ін., 2020b) Інститутом:

- забезпечено наповнення **онлайн-ресурсу** для діагностики інтересів, здібностей, цінностей за методикою професійної спрямованості;

- реалізовано пілотний проект — STEAM-урок в музеї за участі Інституту обдарованої дитини НАПН України, Національного центру МАН України, Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків, експериментального навчального закладу;

- проведено науково-практичні семінари на курсах підвищення кваліфікації вчителів;

- щорічно проводиться відбір і спеціальна підготовка обдарованих учнів до участі в щорічній Міжнародній конференції молодих учених «ICYS»;

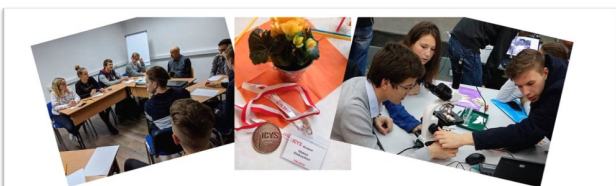
STEAM-урок в музеї

- щорічно проводяться Всеукраїнські конкурси для закладів загальної середньої освіти України «Школа — джерело талантів» та для вчителів «Творчий учитель — обдарований учень».

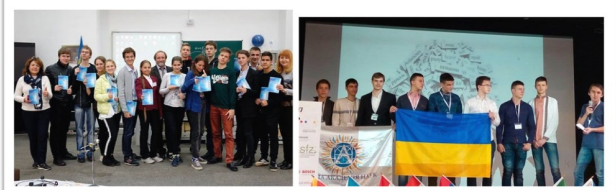
Працівники Інституту щорічно проводять семінари-практикуми для керівників делегацій і наукових керівників учнів МАН України, розробляють тренінги та заняття для програми стажування вчителів природничих дисциплін із різних регіонів України в лабораторії Національного центру МАН України «МАНЛаб».

Наукові доробки вчених Інституту мають попит серед наукової та вчительської спільноти, що засвідчено значною кількістю цитувань, переглядів у електронних бібліотеках Інституту та Національної академії педагогічних наук України, електронних каталогів національних бібліотек тощо. Зокрема, індекс Гірша провідних науковців Інституту сягає понад 17 балів.

Наукові результати впроваджено в освітній процес на локальному та державному рівнях, зокрема в 15 закладах вищої освіти, 84 закладах загальної середньої освіти, 17 закладах професійної (професійно-технічної) освіти, 17 закладах позашкільної освіти, 5 закладах дошкільної освіти.

Підготовка обдарованих учнів до участі в щорічній Міжнародній конференції молодих учених «ICYS»

Відбір і спеціальна підготовка обдарованих учнів до участі в щорічній Міжнародній конференції молодих учених «ICYS»

У 2018 р. Інститут отримав ліцензію Міністерства освіти і науки України на освітню діяльність у сфері вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні (наказ Міністерства освіти і науки України від 18 січня 2018 р. № 53-л, у 2021 році ліцензію переоформлено — наказ Міністерства освіти і науки України від 27 вересня 2021 р. № 189-л) у галузі «01 — Освіта/Педагогіка», спеціальність «011 — Освітні, педагогічні науки», спеціалізація — «Освіта та розвиток обдарованої особистості», ліцензійний обсяг — 7 осіб.

Якість освітньої та наукової підготовки здобувачів вищої освіти в аспірантурі належить до першочергових і пріоритетних напрямів діяльності Інституту. В освітньому процесі впроваджується індивідуальний супровід освітньої програми, індивідуальні консультації, компетентісно-професійний підхід. Завідувач випускового відділу Інституту, доктор педагогічних наук, І.С. Волощук підготував та запропонував аспірантам цикл семінарів з онлайн-супроводом відповідно до спеціалізації «Освіта та розвиток обдарованої особистості».

Інститут обдарованої дитини НАПН України є засновником періодичного видання «Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи» та співзасновником двох наукових періодичних видань: науково-методичного журналу «Освіта та розвиток обдарованої особистості» та науково-методичного журналу «Мистецтво та освіта». Усі наукові періодичні видання Інституту включено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України. Окремі видання Інституту входять до таких наукометричних і реферативних баз даних: Index Copernicus International, Polska Bibliografia Naukowa, World Catalogue of Scientific Journals, Research Bib, ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities and Social Sciences), Art & Architecture Complete (EBSCO Publishing, Inc.).

У 2012 р. за цикл робіт «Всеукраїнський освітній інтернет-портал «Острів знань» вченим Інституту М.С. Гальченку, К.Д. Гуляєву, С.О. Довгому, В.В. Камишину, В.М. Міленіну, Г.В. Онопченко, О.Л. Сухому, Т.А. Юрченко присуджено Державну премію України в галузі освіти. У 2017 р. за роботу «Цивілізаційний вибір України і соціальний прогрес» В.В. Ільїн став лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки.

В Інституті діє Рада молодих учених, представники якої входять до Ради молодих учених НАПН України. Свого часу члени Ради молодих учених отримували стипендію Кабінету Міністрів України для молодих учених, були лауреатами премії

Верховної Ради України для найталановитіших молодих учених у галузі фундаментальних і прикладних досліджень та науково-технічних розробок.

З метою вивчення міжнародного досвіду розв'язання проблем розвитку обдарованості та його врахування в науковій діяльності Інститут налагодив зв'язки і поглиблює співробітництво з науковими установами та окремими вченими зарубіжних країн. Проведено робочі зустрічі з провідними фахівцями зі США, Нідерландів, Німеччини, Польщі, Китаю, Литви, які досліджують проблеми обдарованості. Інститут є партнером міжнародних проєктів розвитку обдарованості.

Інститут є організатором і координатором циклу семінарів «Сучасний погляд на обдарованість та розвиток талантів» за участю видатних педагогів сучасності, визнаних фахівців у галузі обдарованості, які перебували в Україні на запрошення Інституту — професорів Університету Коннектикуту Дж. Рензулі та С. Ріс, професора Кеслтонського державного коледжу Тревора Дж. Теббса, професора Радбодського університету Неймегену Франса Монкса та визнаного фахівця в супроводженні обдарованих і талановитих дітей/підлітків із важкими соціальними та емоційними проблемами доктора Ганса ван Елтена, лекцій за участю віцепрезидента Міжнародної ради філософських досліджень з дітьми, генерального секретаря Кореїської академії професора Національного університету Південної Кореї Жيونгсанг Парк Джин-Вана та інших.

Зустріч з професором Франсом Монксом та доктором Гансом ван Елтенем

З 2017 р. Інститут зареєстровано в Рамковій програмі Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт 2020». Установі присвоєно персональний ідентифікаційний номер і призначено офіційного представника юридичної особи.

Інститут обдарованої дитини НАПН України є членом робочої групи Європейської федерації академій наук (ALLEA), Всесвітньої ради для обдарованих і талановитих дітей (WCGTC) та Європейської ради з питань високих здібностей.

Перспективними напрямками діяльності Інституту визначено:

- методологічні основи дослідження розвитку обдарованості в осіб різного віку;
- психолого-педагогічний супровід організації взаємодії з обдарованими дітьми в родині, закладах освіти різного типу, неформальних об'єднаннях, соціальних мережах тощо;
- методичні та технологічні основи наукової освіти для різних вікових періодів;
- методологічне забезпечення спеціалізованої освіти наукового та мистецького спрямування;
- методичне забезпечення інтеграції формальної та неформальної освіти обдарованих учнів;
- науково-методичні засади реалізації особистісного потенціалу обдарованих учнів у закладах спеціалізованої освіти наукового спрямування;
- методичне забезпечення освітньої діяльності обдарованих осіб в умовах реалізації STEM / STEAM-освіти в закладах спеціалізованої освіти наукового спрямування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Андросович, К.А., Ільїна, Г.В., Ткаченко, Л.І., & Якимов, І.О. (2021a). *Психологічні та соціальні чинники адаптації обдарованої особистості в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів загальної середньої освіти* : методичний посібник. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/729017/>
- Андросович, К.А., Ткаченко, Л.І., Ільїна, Г.В., Якимов, І.О., & Шульга, В.М. (2021b). *Соціальна адаптація обдарованої особистості: від дитинства до юності* : методичний посібник. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/728920/>
- Бельська, Н.А. (2018). *Типологія та методи виявлення інтелектуально обдарованих старшокласників, схильних до дослідницької діяльності* : методичний посібник. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/712406/>
- Бельська, Н.А., Ковальчук, Ю.М., Мельник, М.Ю., Новгородська, М.М., & Садова, М.А. (2021a). *Теоретико-методичні засади діагностики когнітивних та особистісних чинників самовизначення щодо майбутньої професії обдарованих учнів ліцею* : методичний посібник. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/728956/>
- Бельська, Н.А., Мельник, М.Ю., & Новгородська, М.М. (2020). *Діагностика самовизначення щодо майбутньої професії обдарованих учнів ліцею* : методичні рекомендації. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/723037/>
- Бельська, Н.А., Мельник, М.Ю., & Новгородська, М.М. (2021b). *Діагностика креативності у профорієнтаційній роботі* : методичні рекомендації. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/726784/>
- Волощук, І.С., Киричук, В.О., Мадзігон, В.М., Мелешко, В.В., Рудик, Я.М., Шуленок, О.С., & Яременко, Л.А. (2021a). *Дидактико-методичні засади організації навчального процесу в закладах освіти для інтелектуально обдарованих учнів* : методичні рекомендації. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/728951/>
- Волощук, І.С., Киричук, В.О., Мадзігон, В.М., Мелешко, В.В., Рудик, Я.М., Шуленок, О.С., & Яременко, Л.А. (2021b). *Дидактичні засади креативного розвитку інтелектуально обдарованих учнів ліцеїв* : методичний посібник. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/728954/>
- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». (2015, 26 листопада). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
- Кабінет Міністрів України. (2007, 8 серпня). *Про утворення Інституту обдарованої дитини* (635-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2007-p>
- Кабінет Міністрів України. (2017, 19 липня). *Про затвердження Порядку проведення державної атестації наукових установ* (540). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-2017-p>
- Кремень, В.Г., Ільїн, В.В., Борінштейн, Є.Р., Гальченко, М.С., Ліпін, М.В., Погрібна, Д.В., Савчук, Н.В., & Федорчук, О.А. (2020a). *Стратегії формування творчої особистості: методи, прийоми, форми* : колективна монографія. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/723034/>
- Кремень, В.Г., Луговий, В.І., Топузов, О.М., Регейло, І.Ю., & Базелюк, Н.В. (2020b). *Про виконання програми спільної діяльності Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України на 2017-2022 роки*: Наукова доповідь на засіданні Президії НАПН України 18 листопада 2020 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(2). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-2-3>
- Міністерство освіти і науки України. (2018, 18 січня). *Про ліцензування освітньої діяльності* (53-л). <https://bit.ly/3KG5dY3>
- Міністерство освіти і науки України (2021, 2 червня). *Про результати державної атестації наукових установ* (615). <https://bit.ly/3OYBVNM>
- Міністерство освіти і науки України. (2021, 27 вересня). *Про ліцензування освітньої діяльності* (189-л). <https://bit.ly/3kE4OuC>
- Поліхун, Н.І., Постова, К.Г., Онопченко, Г.В., & Онопченко, О.В. (2021a). *Основи наукових досліджень* : робочий зошит. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/728919/>
- Поліхун, Н.І., Постова, К.Г., Сліпучіна, І.А., & Горбань, Л.В. (2021b). *Розроблення та реалізація освітніх програм спеціалізованої освіти наукового спрямування* : методичні рекомендації. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/729020/>
- Поліхун, Н.І., Постова, К.Г., Сліпучіна, І.А., & Горбань, Л.В. (2021c). *Стратегії дослідницького пошуку* : навчальний посібник (М.С. Гальченко, ред.). Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/728913/>
- Поліхун, Н.І., Постова, К.Г., Сліпучіна, І.А., Горбань, Л.В. (2021d). *Проект освітньої програми для закладів*

спеціалізованої освіти наукового спрямування.
Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України.
<https://lib.iitta.gov.ua/726216/>

Поліхун, Н.І., Постова, К.Г., Сліпухіна, І.А., Онопченко, Г.В., & Онопченко, О.В. (2019). *Упровадження*

STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/718661/>

INSTITUTE OF THE GIFTED CHILD OF THE NATIONAL ACADEMY OF EDUCATIONAL SCIENCES OF UKRAINE

Alona Malynoshevska

PhD in Pedagogy, Deputy Director for Research, Institute of the Gifted Child of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *The Institute of the Gifted Child of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine was established under the Order No. 635-r of the Cabinet of Ministers of Ukraine, dated August 8, 2007. The institute is the only research institution in Ukraine that studies the phenomenon of giftedness, develops methodological support for diagnosis and development of giftedness, creates programs and methods for the gifted personality development at different ages, and develops theoretical and methodological foundations. Following modern requirements, the institute performs scientific, educational, social, economic and cultural roles. The scientific role is seen through the implementation of basic and applied research in the field of education, educational sciences, pedagogy and psychology to identify, develop and support gifted children and youth. The educational role is realised through creating theoretical and methodological support for educational activities with gifted children and preparing educational and methodological tools for implementing state education policy for specialised scientific education. Formation of readiness of teachers of general secondary and out-of-school education institutions to work with gifted students. The social role is to form a positive public opinion about the importance and necessity of pedagogical science, particularly the need for research on giftedness and the organisation of a unique educational space for the development of gifted children. The economic role is seen through the formation of economic literacy in gifted students. The culturological role is to carry out pedagogical education of the public on topical issues of the gifted personality development and successful realisation of his or her potential. The institute is a member of the working group of the European Federation of Academies of Sciences and Humanities (ALLEA), the World Council for Gifted and Talented Children (WCGTC) and the European Council of High Ability (ECHA).*

Keywords: *Institute of the Gifted Child of NAES of Ukraine; giftedness; diagnosis of giftedness; abilities.*

Дата публікації: 22 лютого 2022 р.